Ústavní soud za hranicí ústavnosti

Ústavní soud za hranicí ústavnosti

Lidové noviny, 4.9.2009, rubrika: Názory, strana: 10, autor: Jan Kudrna

ÚHEL POHLEDU

Úterní usnesení Ústavního soudu o odložení vykonatelnosti rozhodnutí prezidenta republiky o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny vyvolalo šok. A to zcela oprávněně. Jedná se totiž v naší demokratické ústavní historii o bezprecedentní záležitost, kdy si jeden z ústavních orgánů osobuje pravomoci, které mu ústava nejenom nesvěřuje, ale přímo zapovídá.

Naše současná ústava je založena na zásadách demokracie a republikanismu, spolu se zásadami právního státu. Vychází z toho, že ústava a ji doplňující ústavní zákony, tedy souhrnně „ústavní pořádek“, nám není dána žádnou vyšší mocí nebo vrchností, ale je vyjádřením vůle lidu. Tato vůle se projevuje prostřednictvím volených zástupců, kteří rozhodnutí v ústavních záležitostech přijímají zvláštní procedurou zajišťující jejich větší stabilitu a legitimitu. Ústavní předpisy stanoví rámec, do něhož se musí zbytek právního řádu vejít.

Úkolem Ústavního soudu je dbát o to, aby žádný právní akt z uvedeného rámce nevybočil. Sám Ústavní soud je tímto rámcem vázán. To vyjadřuje ústava ve svém článku 88, když stanoví, že „soudci Ústavního soudu jsou při svém rozhodování vázáni pouze ústavním pořádkem a zákonem...“ (zákonem je myšlen zákon o Ústavním soudu). Jinými slovy, Ústavní soud nestojí nad ústavními předpisy, ale naopak je jimi sám vázán.

Jiný stav by ostatně byl nelogický. Není možné, aby orgán mající za úkol dohlížet na to, zda jsou pravidla dodržována, je sám mohl upravovat. To by znamenalo porušení principu dělby moci, samotného smyslu kontroly a nebezpečí autokratického rozhodování.

Větší legitimitu má vůle lidu Můžeme si o rozhodnutí zkrátit volební období Poslanecké sněmovny cestou jednorázového ústavního zákona myslet z politického hlediska cokoliv. Z hlediska ústavněprávního ale není pochyb o tom, že se jedná o ústavní zákon. Tedy o normu, která byla schválena zvláštní procedurou řádně zvolenými zástupci lidu.

Tato vůle lidu má, byť některé mechanismy naší ústavy mají k dokonalosti daleko, větší legitimitu než rozhodnutí nevolených a ze své činnosti neodpovědných 13 dalších ústavních činitelů. V tom není žádná chyba. To byl úmysl nejenom tvůrců ústavy, ale přímo teoretiků moderních demokratických republik a systémů dělby moci. Špatné a nežádoucí je, aby k tomu nevybavený orgán se pokoušel, byť snad v dobrém úmyslu, rozhodovat a jednat za jiný orgán, který je k tomu určen a vybaven.

Pokud tak činí, činí tak na svou vlastní odpovědnost a jistě s plným vědomím všech rizik. Těmi jsou oslabení legitimity rozhodnutí ústavodárce, jisté zatlačení demokratičnosti rozhodování a také oslabení důvěry v samotný Ústavní soud. Je těžké zcela důvěřovat orgánu, který jedná nepředvídatelně a nedodržuje pravidla, jež byla pro jeho činnost stanovena. A která má také chránit.

Příznačné navíc je, že Ústavní soud jednal proti ústavě a zákonu velmi aktivisticky. Zákon o Ústavním soudu mimo jiné stanoví, že odložení vykonatelnosti je možné pouze na návrh stěžovatele. Z příslušného usnesení není patrné, že by takový návrh byl podán. Dále zájmům stěžovatele má hrozit větší újma než zájmům třetích osob. Ústavní soud takové nebezpečí výslovně shledal. Zřejmě zájem jednoho poslance na trvání funkce převažuje zájem dalších 172 poslanců, kteří své funkce hodlali ukončit. Stejně lze uvažovat o zájmu blíže neurčeného počtu, zřejmě mnoha milionů, občanů, kteří mají zájem na brzkém konání připravovaných voleb.

Mimo ústavní rámec jsme se tedy nedostali nedopatřením. Ústavní soud měl předmětnou stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou nebo, a to ještě lépe, z důvodu své nepříslušnosti k posouzení této věci. Je třeba otevřeně říci, že za rámcem ústavy už ona sama přirozeně žádná řešení nenabízí.

Až bude tato krize vyřešena, bude čas na druhý krok. Tím by měla být změna ústavy. Buď taková, která jasně a výslovně stanoví, pokud to Ústavní soud považuje za nutné, že ústavní zákony jsou vyňaty zcela z jeho přezkumu. Nebo taková, která velmi zřetelně určí, které změny ústavy jsou možné pouze se souhlasem Ústavního soudu. Pro tento druhý případ by ale bylo třeba řešit přenesení příslušného dílu odpovědnosti z parlamentu na Ústavní soud.

O autorovi: Jan Kudrna, Katedra ústavního práva **PF UK**